

Väliarvio kansallisesta vieraslajistrategiasta ja toimenpideohjelmasta vuonna 2016

Tausta väliarviolle

Valtioneuvosto hyväksyi 15.3.2012 maa- ja metsätalousministeriön esityksestä kansallista vieraslajistrategiaa koskevan periaatepäätöksen. Osana laajempaa periaatepäätösten ja strategioiden ajantasaisuuden tarkastelua valtioneuvosto päätti 30.12.2015, että se jatkaa kansallisen vieraslajistrategian toimeenpanoa.

Strategiaa koskeneessa valtioneuvoston periaatepäätöksessä 2012 edellytettiin, että vieraslajistrategiaa koskevaa periaatepäätöksen toteutumista seurataan säännöllisesti osana valtioneuvoston ja ministeriöiden toiminnan yleistä seurantaa. Päätöksessä esitettyjen tavoitteiden toteutumista seurataan ja arvioidaan muun muassa vieraslajikoordinaation yhteydessä sekä esimerkiksi kansallisen luonnon monimuotoisuutta koskevan valtioneuvoston periaatepäätöksen ja strategian osana. Tarvittaessa esitetään uusia toimenpiteitä. Periaatepäätöksen mukaisesti vieraslajistrategian toimeenpanon merkittävimmät epävarmuudet tullevat liittymään itse vieraslajiongelman luonteeseen, strategian toimeenpanon voimavarakysymyksiin ja toimenpiteiden toteutukseen.

Periaatepäätöksen mukaisesti vieraslajistrategia ja siihen liittyvien toimenpiteiden toimeenpano kuuluu useille eri viranomaisille ja hallinnonaloille sekä muille toimijoille. Strategia toimeenpannaan hallinnollisena yhteistyönä yhdessä eri sidosryhmien kanssa. Maa- ja metsätalousministeriö vastaa maa- ja metsätalouden, riistatalouden sekä kalatalouden vieraslajeista ja ympäristöministeriö luonnonsuojelulain mukaisista vieraslajeista. Liikenne- ja viestintäministeriö koordinoi väylänpitoon, liikenteeseen ja kuljetuksiin liittyviä vieraslajikysymyksiä. Kehitysyhteistyöhankkeisiin liittyvä vieraslajivastuu kuuluu ulkoasiainministeriölle.

Tavoitteena on ollut, että kansallinen vieraslajistrategia otetaan ja sisällytetään osaksi eri hallinnonalojen sekä alueellisten toimijoiden, kuten ELY-keskusten, maakuntaliittojen ja kuntien, omaa toimintaa sekä omia strategioita ja ohjelmia.

Maa- ja metsätalousministeriö koordinoi haitallisia vieraslajeja koskevia kansallisia toimia. Ministeriö on toiminut yhteystahona EU:n vieraslajikysymyksissä sekä tarvittaessa myös muissa kansainvälisissä yhteyksissä.

Periaatepäätöksessä esitettiin vieraslajistrategian väliarviointi tehtäväksi vuoden 2016 aikana.

Väliarvion valmistelu

Koska kansallisen vieraslajistrategian toimeenpano on painottunut maa- ja metsätalousministeriön sekä ympäristöministeriön hallinnonalalle, katsottiin luontevaksi, että väliarviointi osoitetaan maatalous- ja ympäristöministeri Kimmo Tiilikaiselle. Oleellisena pidettiin kuitenkin, että myös liikenne- ja viestintäministeriön hallinnonala on keskeisesti mukana väliarvion valmistelussa.

Koska tärkeänä tavoitteena on ollut toimeenpanna strategiaa hallinnollisena yhteistyönä yhdessä eri sidosryhmien kanssa, väliarvion luonnollisimpana valmistelijana pidettiin vieraslajiasioiden neuvottelukuntaa, jossa kaikki asianomaiset toimijat ovat mukana.

Väliarviointia käsiteltiin laajalla asiantuntijaryhmällä vieraslajiasioiden neuvottelukunnan 12.9.2016 kokouksessa. Väliarviointi hyväksyttiin neuvottelukunnan kokouksessa 28.11.2016.

Väliarvioinnissa on käyty lyhyesti läpi asetettujen toimenpiteiden toteutumisen tilanne.

Väliarvion keskeiset näkökulmat

Väliarviointi osoittaa, että työ strategian toteuttamiseksi on edennyt pääosin hyvin eri hallinnonaloilla sekä yksityisellä että kolmannella sektorilla. Strategian tavoitteita on saavutettu pääosin hyvin. Merkittävänä tekijänä on ollut se, että toimenpiteiden toteutus on saanut tuekseen mm. kansallista ja EU:n lainsäädäntöä, jotka edistävät myös tämän strategian tavoitteiden toteutumista. EU:n vieraslajiasetuksen toimeenpanosta vauhtia saanut kansallisen vieraslajilainsäädännön kehittäminen (strategian toimenpide 1: Saatetaan vieraslajeja koskeva lainsäädäntö kattavaksi) on ollut yksi vaikuttavimmista toimenpiteistä vieraslajistrategian toimeenpanon sekä yleisesti koko vieraslajitorjunnan edistämisen kannalta.

Väliarvioinnin mukaan strategian 16 toimenpidekokonaisuudesta kolme toimenpidekokonaisuutta on toteutettu: Lainsäädännön kehittäminen (toimenpide nro 1), Vieraslajeja koskevan asiantuntija- ja seurantaelimen perustaminen (toimenpide nro 2) ja Vieraslajiportaali (toimenpide nro 4). Kahden toimenpidekokonaisuuden toteuttaminen on hyvin pitkällä: Viestintä (toimenpide nro 3) ja Maahantulon estämiseen varautuminen (toimenpide nro 8). Loput 11 toimenpidekokonaisuutta ovat kaikki käynnissä. Kaikkien toimenpidekokonaisuuksien toimeenpano on siis vähintäänkin aloitettu.

Väliarviointi osoittaa, että strategian joidenkin toimien toteuttamista tulee tehostaa. Nykyisen lainsäädännön edellyttämien toimenpiteiden ulkopuolelle jäävät sellaiset haitallisetkin vieraslajit, jotka eivät tällä hetkellä kuulu EU:n eivätkä kansalliseen vieraslajiluetteloon. Koska molempia luetteloita päivitetään, yhä useampi nykyisen lainsäädännön ulkopuolelle jäänyt vieraslajistrategian toimenpideohjelmaan kuuluva laji tulee todennäköisesti sisältymään tulevaisuudessa jompaankumpaan luetteloon. Vieraslajiportaali on ollut käytössä toukokuusta 2014 lähtien, mutta on edelleen aktiivisesti kehitettävänä, eli portaalin käytettävyyttä ja asiakaslähtöisyyttä jatkuvasti parannetaan. Lisäksi sivuston tietoja täydennetään sekä yleisellä tasolla että yksittäisiä lajeja koskevien tietojen osalta. Nykyisen lainsäädännön ulkopuolelle jäävät myös sellaiset vieraslajistrategian toimenpiteet, joita ei ole suoraan edellytetty kehitettävän lainsäädännön kautta, kuten koulutus tai vapaaehtoistorjuntatyön tukeminen. Myös kaikkia jo käynnissä olevia toimenpiteitä jatketaan.

Vieraslajiasioiden neuvottelukunnan ehdotukset toimintaohjelman toimeenpanosta maatalous- ja ympäristöministeri Kimmo Tiilikaiselle:

Vieraslajiasioiden neuvottelukunta

- kannustaa vieraslajistrategian kaikkia asianomaisia toimijoita jatkamaan hyvää yhteistyötä eri toimijatahojen ja sektoreiden kanssa;
- tähdentää haitallisia vieraslajeja koskevan yleisen tietoisuuden kasvattamisen merkitystä strategisten tavoitteiden saavuttamisen edellytyksenä;
- edellyttää, että asianomaiset toimijat jatkavat keskeneräisten toimenpiteiden toteutusta, etenkin vieraslajikoulutusta ja seuranta koskevien toimenpiteiden osalta, mutta myös että vieraslajiportaalin jatkokehittämistä sekä viestintään panostamista jatketaan;
- edellyttää, että kohdennettuja kampanjoita vieraslajien haitoista ja torjunnasta käynnistetään ja että torjuntatoimia kohdennetaan etenkin suojelualueiden ja arvokkaiden luontokohteiden läheisyyteen;
- esittää, että tarvittavat resurssit osoitetaan haitallisten vieraslajien torjumiseksi sekä torjuntavalmiuksien luomiseksi, ml. pyrkimällä rahoituspohjan laajentamiseen yhteistyöhankkeilla myös yksityissektorin kanssa ja tehostamalla mahdollisuuksien mukaan EU-rahoituksen hankkimista toimenpiteisiin sekä pyrkimällä lisäämään nykyisten rahoituslähteiden joustavan käytön mahdollisuuksia;
- kannustaa uusien yritysten perustamiseen, joiden toimiala liittyy vieraslajien torjuntaan, sekä kannustaa jo olemassa olevia yrityksiä, joiden toimialaa vieraslajit jotenkin koskettavat, osallistumaan torjuntaan ja ennaltaehkäisyyn sekä tätä kautta tukemaan vieraslajistrategian toimenpiteiden sekä näitä tukevan EU:n ja kansallisen lainsäädännön toimeenpanoa;
- edellyttää, että haitallisista vieraslajeista ja niihin liittyvistä torjuntakeinoista saatua uutta tietoa hyödynnetään suunnittelussa ja päätöksenteossa;
- edellyttää, että Suomi osallistuu aktiivisesti EU:n vieraslajiluettelon kehittämistyöhön, koska EU:n koillisimpana maana Suomi voi hyötyä EU:n vieraslajiasetuksen tehokkaasta toimeenpanosta muualla Euroopassa; sekä
- edellyttää, että vieraslajistrategian toimintaohjelman toteuttamisesta raportoidaan viimeistään vuonna 2020.

LIITE Vieraslajistrategian toimenpiteet ja niiden toteutuminen